

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/dla-mediow/komunikaty/195921,TEKSTAUDIO-Wincenty-Witos-ojciec-polskiego-ruchu-ludowego.html>

02.03.2026, 19:13

[TEKST+AUDIO] Wincenty Witos – ojciec polskiego ruchu ludowego

Rolnik, działacz społeczny, od samego początku związany z ruchem ludowym, przewodniczący Polskiej Komisji Likwidacyjnej Galicji i Śląska Cieszyńskiego, trzykrotny szef rządu w latach 20. XX w., jeden z liderów Centrolewu i krytyk obozu sanacyjnego, za co trafił do twierdzy brzeskiej. Jego głównym celem politycznym było poprawienie warunków życia chłopów w Polsce i walka o ich prawa. Był jednym z najważniejszych polityków na początku niepodległej Polski i odegrał istotną rolę w kształtowaniu polityki dla chłopów, chroniąc ich też przed wpływami komunistycznej ideologii. W tym roku przypada 150. rocznica jego urodzin.

12.01.2024

Działacz społeczny z urodzenia

Urodził się 21 stycznia 1874 r. w Wierchosławicach w powiecie tarnowskim, od 1908 r. był wójtem gminy Wierchosławice i posłem do galicyjskiego Sejmu Krajowego. W 1911 r. uzyskał także mandat posła parlamentu wiedeńskiego. Jednocześnie coraz aktywniej włączał się w działalność ruchu ludowego: wszedł w skład Rady Naczelnej Polskiego Stronnictwa Ludowego, a w 1913 r. został członkiem PSL „Piast” i wiceprezesem tego stronnictwa. W czasie I wojny światowej był członkiem Naczelnego Komitetu Narodowego. W 1916 r. objął stanowisko prezesa Zarządu Głównego PSL „Piast”, zainicjował też powstanie rezolucji domagającej się niepodległości dla Polski.

W latach 1918-1919 przewodniczył Polskiej Komisji Likwidacyjnej. Posłował na Sejm Ustawodawczy oraz Sejmy I, II i III kadencji. W latach 1920-1921, 1923 (od maja do grudnia) i 1928 sprawował urząd Prezesa Rady Ministrów. W 1920 r. osobiście odwiedzał pod Radzyminem polskich żołnierzy walczących z Sowietami. Sam również miał okazję wygłosić płomienne przemówienie do żołnierzy polskich walczących z bolszewikami. W Tarnowie w marcu 1920 r. tak przemawiał:

„Żołnierz nagi, bosy, ale o gorącym sercu, poczuł się naraz odpowiedzialnym za państwo, poczuł się panem swej ziemi, zrozumiał swoje posłannictwo. Trzeba było widzieć żołnierzy z pułku, który za karę został rozwiązany, aby się przekonać, że wczorajsi tchórze stali się bohaterami. Na kilka kilometrów od pierwszej linii tworzyły się przecie okopy, murem stanęli w nich chłopci, robotnicy, stanęli żołnierze polscy. W oczach naszych dokonała się niesłychana przemiana; żołnierz stanął, zarył się stopą w piach mazowiecki i uratował Warszawę”.

Po zamachu majowym został odsunięty od władzy. W latach 1928-1930 był jednym z przywódców Centrolewu i krytykiem rządów sanacji, co spowodowało uwięzieniem go w twierdzy brzeskiej. W wyniku procesu został skazany na 1,5 roku więzienia. Nie przeszkodziło mu to jednak zaangażować się w zjednoczenie ruchu ludowego w Polsce i objąć stanowisko prezesa Rady Naczelnej Stronnictwa Ludowego, utworzonego w 1931 r. Zmuszony w 1933 r. do wyjazdu na

emigrację polityczną do Czechosłowacji w dalszym ciągu oddziaływał na pracę SL w kraju, inicjując w 1937 r. Wielki Strajk Chłopski. Następnie wszedł w skład Frontu Morges, politycznego porozumienia działaczy stronnictw centrowych, powołanego w 1936 r. w Szwajcarii z inicjatywy gen. Władysława Sikorskiego i Ignacego Paderewskiego. Do kraju powrócił 31 marca 1939 r. i objął kierownictwo SL.

dr Mateusz Szpytma, zastępca prezesa IPN, o Wincentym Witosie

Aby zobaczyć odtworzyć włącz JavaScript

Antyfaszysta i antykomunista

Po wybuchu II wojny światowej został aresztowany przez Gestapo, osadzono go w więzieniu w zamku Lubomirskich w Rzeszowie. Gdy zawiodły niemieckie próby pozyskania go do współpracy, został umieszczony początkowo w Krakowie, potem w Berlinie, wreszcie w sanatorium pod Poczdamem. W kwietniu 1940 r. powrócił do Krakowa, a następnie został internowany w zarządzanym przez Gestapo zakopiańskim pensjonacie „Renesans”. Zwolniony 1 marca 1941 r. powrócił do rodzinnej wsi, został jednak objęty zakazem opuszczania Wierzchosławic, gdzie był nadzorowany do listopada 1944 r.

30 marca 1945 r. oficer UB kpt. Józef Światło i oficer NKWD kpt. Nowikow uprowadzili Witosę z Wierzchosławic i przewieźli do Warszawy na projektowane spotkanie z prezydentem KRN Bolesławem Bierutem. Według raportu gen. Iwana Sierowa odmówił rozmowy z Bierutem, oświadczając, że „działającego obecnie w Polsce Stronnictwa Ludowego nie uznaje i nie chce o nim rozmawiać”. Odmówił również wejścia w skład Rządu Tymczasowego i nie podjął powierzonych 28 czerwca przez Prezydium KRN obowiązków wiceprezydenta tego ciała. Jasno też wyraził się na temat stosunku do ZSRS: „Zawsze uważałem, że z Rosją należy mieć dobre stosunki, lecz nie trzeba obowiązkowo się całować”.

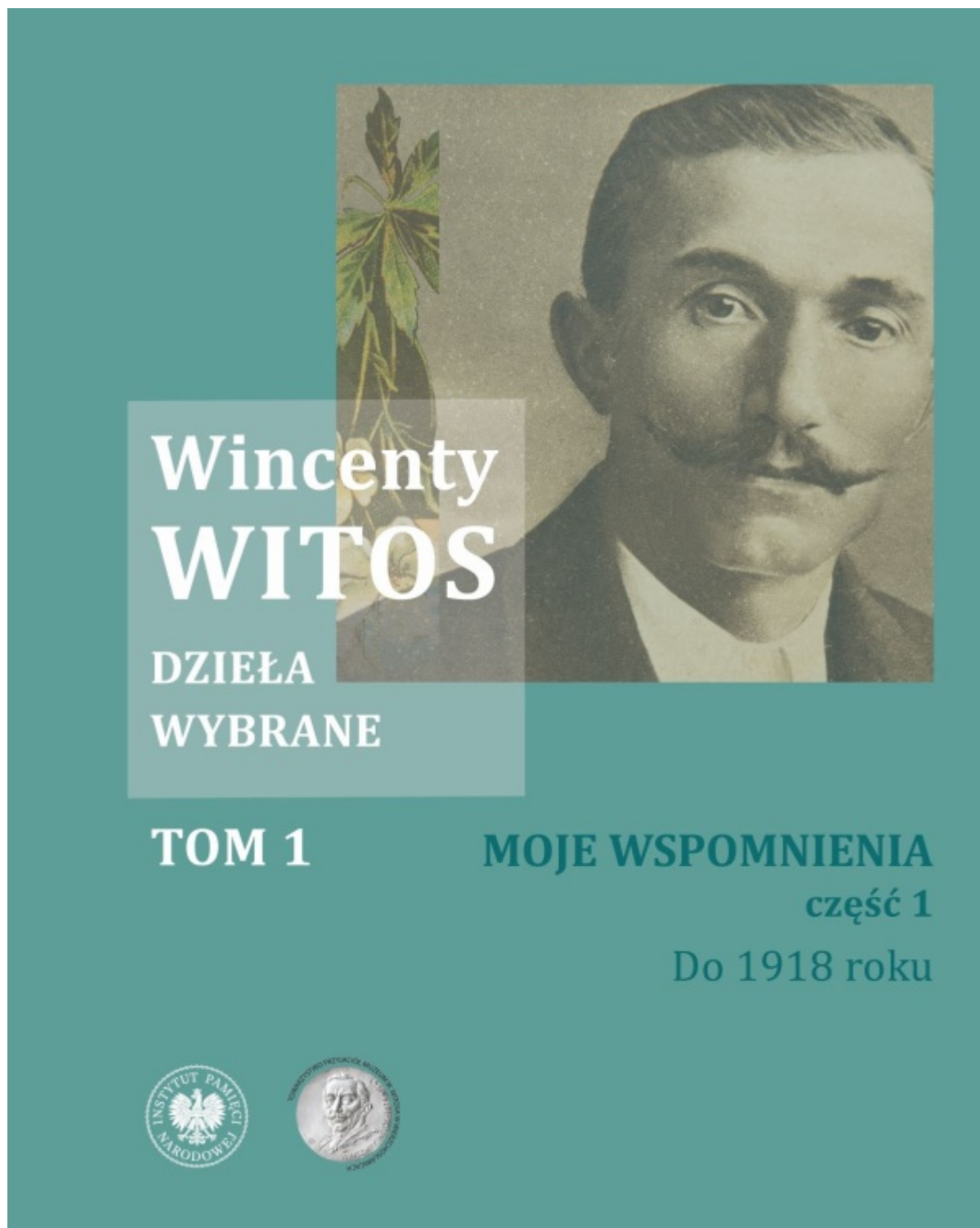
Ostatnia droga

8 lipca Witos został prezesem Tymczasowego Naczelnego Komitetu Wykonawczego SL, wyłonionego na warszawskiej naradzie 27 członków przedwojennego NKW i RN SL oraz konspiracyjnego Centralnego Kierownictwa Ruchu Ludowego. Pogarszający się stan zdrowia uniemożliwił mu jednak podjęcie czynnej pracy.

Wincenty Witos zmarł 31 października 1945 r. Uroczystości pogrzebowe trwały od 3 do 6 listopada 1945 r., rozpoczynając się mszą św. w kościele Mariackim w Krakowie z udziałem władz, także Bolesława Bieruta. Następnie kondukt wyruszył w 88-kilometrową trasę przez Biechanów, Wieliczkę, Bochnię i Wojnicz. Wincenty Witos spoczął w Wierzchosławicach, żegnany przez ok. 100 tysięcy osób, 600 pocztów sztandarowych. Na jego grobie złożono 360 wieńców, wygłoszono 17 przemówień. Kongres PSL, obradujący w Warszawie między 19 a 21 stycznia 1946 r., przyjął uchwałę o przeniesieniu prochów Witosy na Wawel. Przywódca polskich chłopów pozostał jednak w rodzinnej ziemi, gdzie do dnia dzisiejszego co roku odbywają się Zaduszki Witosowe. Jego dom i gospodarstwo stanowią obecnie muzeum.

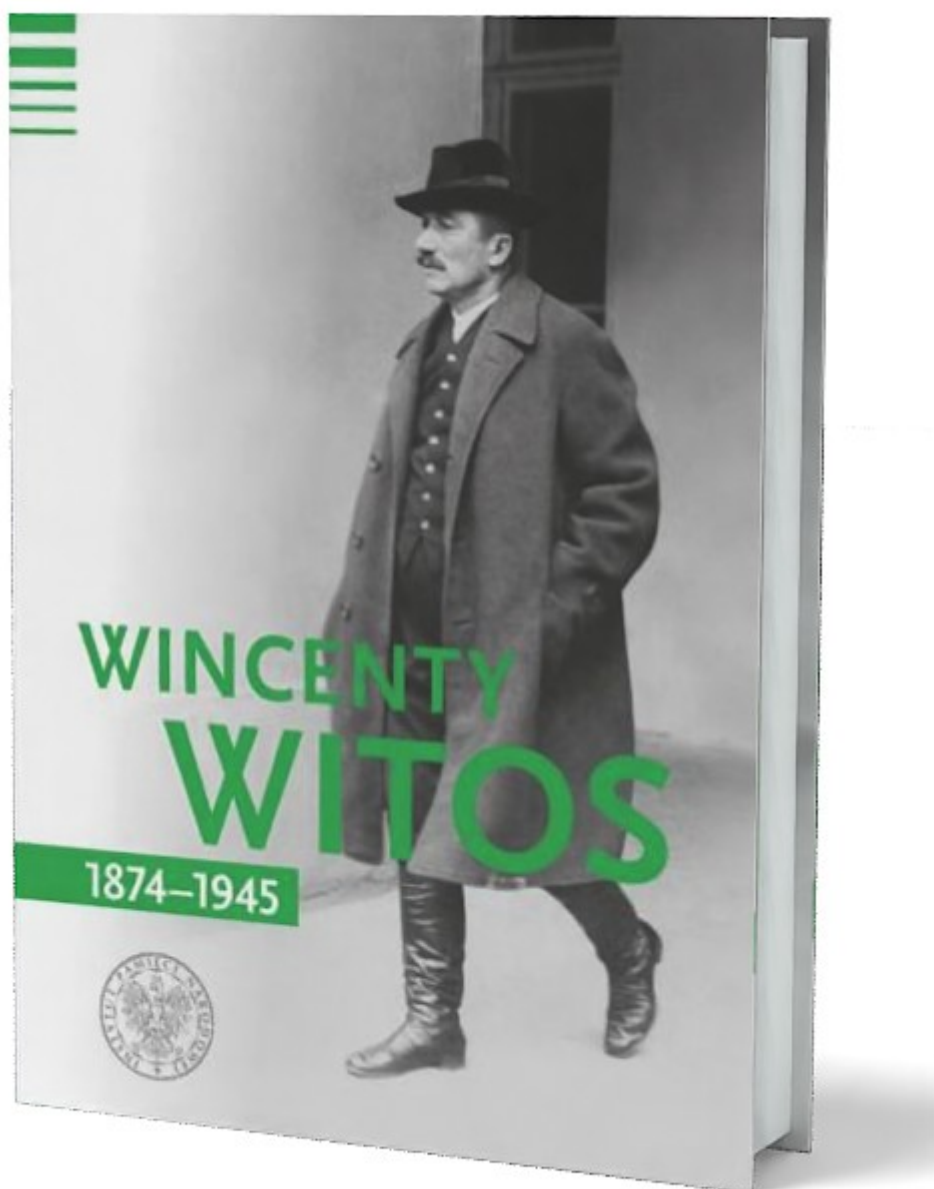
Uchwałą z dnia 28 lipca 2023 r. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej oddał hołd temu wybitnemu mężowi stanu, państwowcowi, działaczowi samorządowemu i przywódcy ruchu ludowego, ustanawiając rok 2024 Rokiem Wincentego Witosy.

W 2024 r. nakładem wydawnictwa IPN ukaże się pięciotomowa edycja wspomnień Wincentego Witosa. Na niniejszą publikację składają się wspomnienia, w tym te spisywane na przymusowej emigracji w Czechosłowacji, publicystyka oraz przemówienia. Mimo dużej dozy subiektywizmu dzieła Witosa stanowią cenne źródło historyczne dzięki zawartej w nich faktografii. Edycja będzie dostępna w naszych księgarniach online i stacjonarnie.

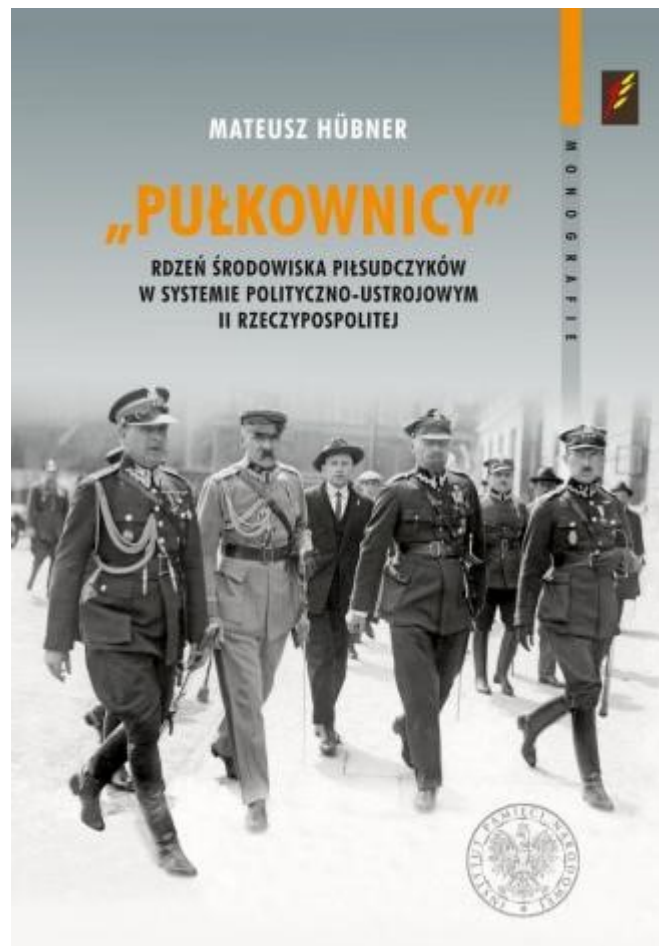
Wincenty Witos, Dzieła wybrane t. 1: Moje wspomnienia, cz. 1: Do 1918 roku

W 2022 r. IPN wznowił album zatytułowany „Wincenty Witos 1874–1945”. Publikacja ta przybliży czytelnikom, zwłaszcza młodym, sylwetkę tego wybitnego Polaka oraz okres historyczny, w którym żył. Niniejszy album dostępny jest w naszych księgarniach stacjonarnie lub online.

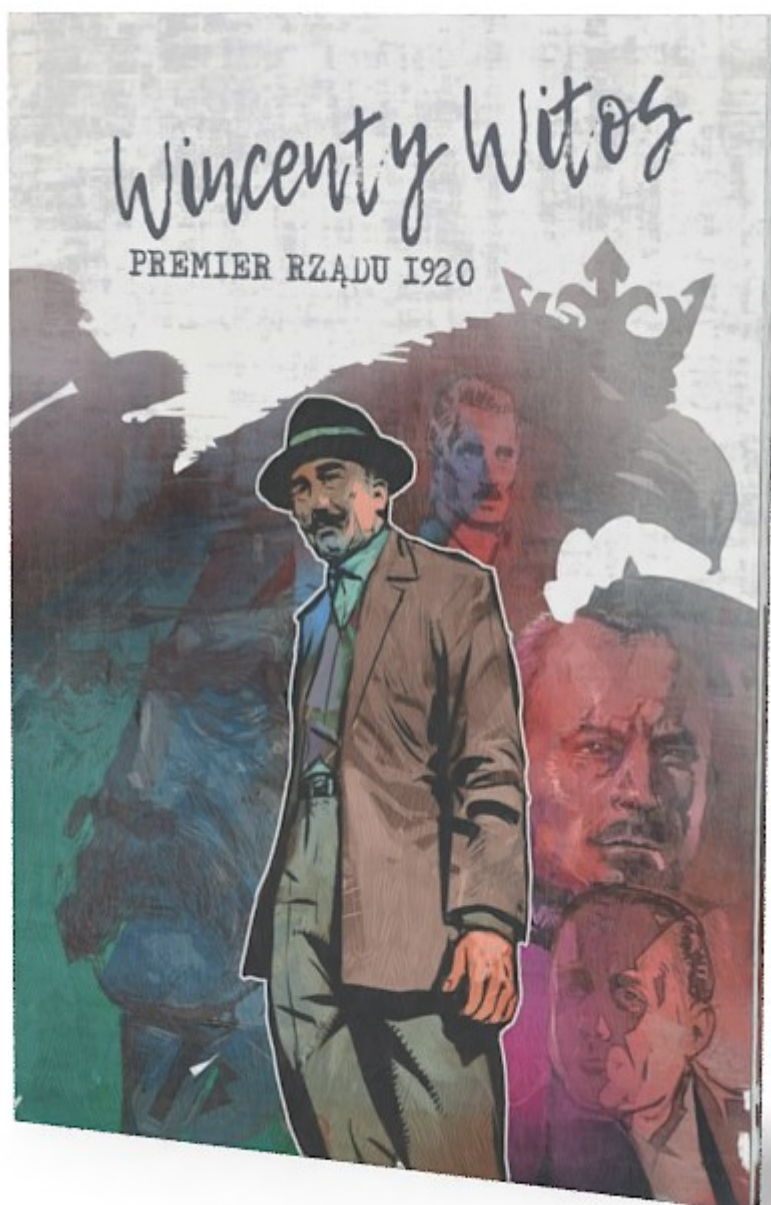
Wincenty Witos 1874-1945

Zachęcamy także do zapoznania się z publikacją Mateusza Hübnera „Pułkownicy”. *Rdzeń środowiska piłsudczyków w systemie polityczno-ustrojowym II Rzeczypospolitej* (seria: „Monografie”), wydaną przez IPN w 2020 r. Praca łączy rys biograficzny członków grupy „pułkowników” – jednego z najciekawszych i najbardziej wpływowych środowisk politycznych II Rzeczypospolitej – z szeroko zakrojoną problematyką polityczną, obejmującą zarówno analizę mechanizmów walki o władzę, jak i kwestie ideologiczne.

„Pułkownicy”. Rdzeń środowiska piłsudczyków w systemie polityczno-ustrojowym II Rzeczypospolitej

Dla najmłodszych czytelników polecamy najnowszy komiks wydany przez IPN, który opowiada o Wincentym Witosie, premierze rządu polskiego od 24 lipca 1920 do 13 września 1921 roku, a więc w okresie wojny polsko-bolszewickiej i decydującej o jej przebiegu bitwy warszawskiej. Komiks dostępny jest w naszych księgarniach stacjonarnie lub online.

Wincenty Witos, premier rządu 1920

Polecamy również teksty popularnonaukowe poświęcone Wincentemu Witosowi zamieszczone w portalu przystanekhistoria.pl i inne materiały zebrane na naszych stronach:

- Mateusz Szpytma, [Wincenty Witos i Stanisław Mierzwa. Ludowcy w służbie Rzeczypospolitej](#)
- Marcin Buła, [Lider ludowców Wincenty Witos \(1874-1945\)](#)
- Marcin Jurek, [Wizyta Wincentego Witos w Poznaniu w sierpniu 1920 roku](#)
- [Broszura z serii Patroni naszych uli pt. „Wincenty Witos \(1874-1945\)”](#)
- [Dodatek historyczny Wincenty Witos 1874-1945](#)

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

Duplikat

SEJM RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

LEGITYMACJA Nr. 353

Okaziciel niniejszej legitymacji

p. Wincenty Witos

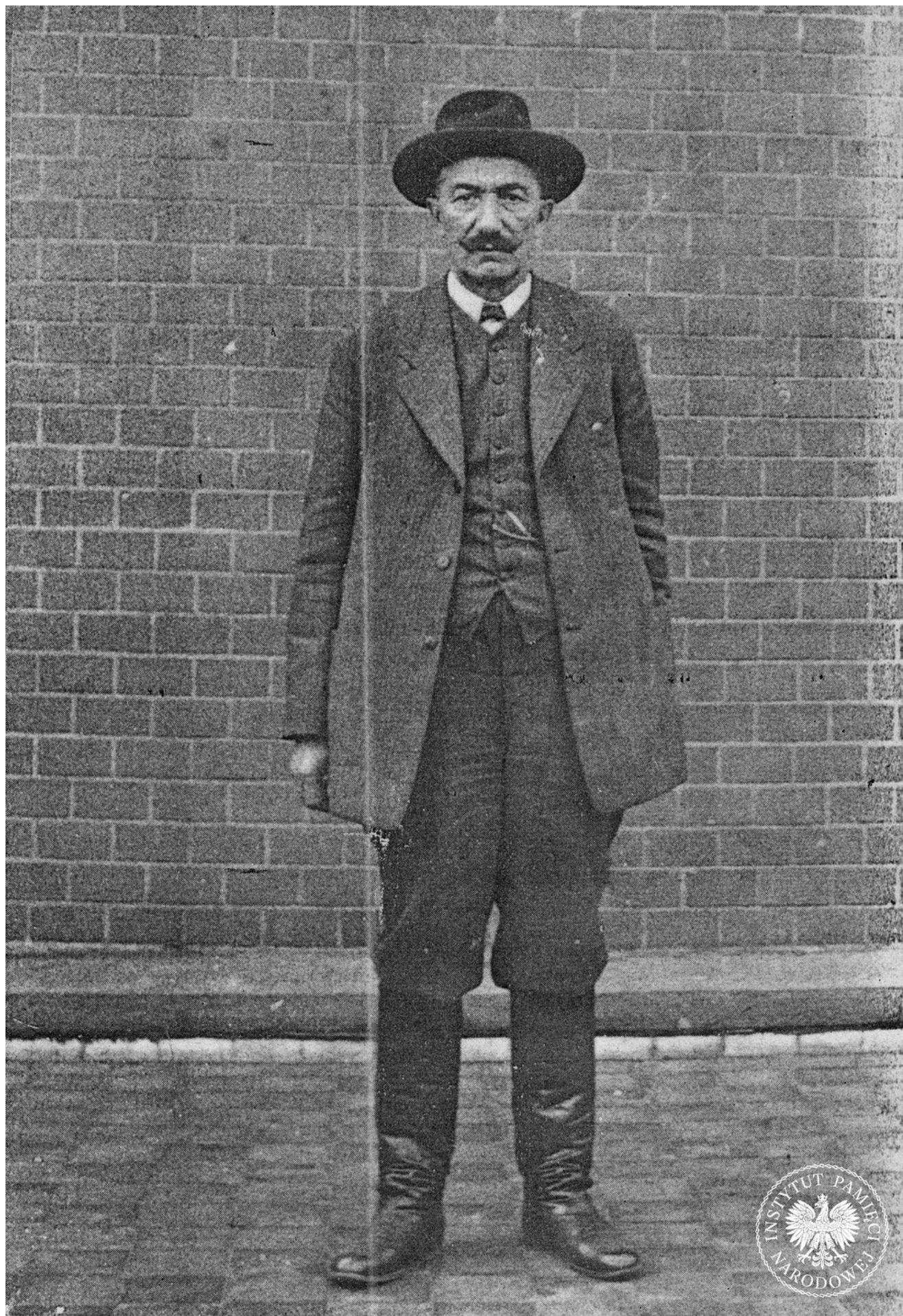
jest pośłem na Sejm Rzeczypospolitej
Polskiej.

Warszawa, d. 27 stycznia 1927 r.

[Signature]
DYREKTOR BIURA SEJMU i SENATU:

Druk. Państw. 29753. 29-VII 25. 300.

Wincenty Witos. Z zasobu AIPN (IPNBU-1-4-5-1)

Pliki do pobrania

[dr M. Szpytma o Wincentym Witosie \(wav, 64.4 MB\)](#)
